

будівництво. Серед акумулятивних форм розташованих в межах регіону дослідження найбільшого антропогенного перетворення зазнали Бердянська коса, пересип Молочного лиману та Арабатська стрілка. В той же час, найменших антропогенних перетворень зазнали коси Обиточна та Федотова – Бирючий Острів, в межах яких розташовані державний ландшафтний заказник та Азово-Сиваський національний природний парк.

В межах досліджених Арабатської Стрілки та Бердянської коси на сучасному етапі розвитку серед усіх видів антропогенної діяльності домінує рекреаційне будівництво, але суттєво значення має будівництво транспортних шляхів, берегозахисне та житлове будівництво. Висока естетична якість, одночасно з унікальними цілющими властивостями природних ресурсів, створює умови для постійного розширення площі рекреаційних об'єктів, в межах даних акумулятивних форм. Але слід зауважити, що економічна вигода, в більшості випадків не співпадає з екологічною рівновагою в навколишньому природному середовищі. Саме тому більшість рекреаційних об'єктів завдає потужного негативного впливу на сучасний стан акумулятивних форм, який виражається у вигляді дуже сильної забудови поверхні даних форм.

Висновок. Антропогенна діяльність в межах акумулятивних форм в регіоні дослідження насамперед призводить до морфологічних та структурних змін. За рахунок ущільнення відкладень відбувається утворення негативних форм рельєфу та зниженню висоти берегового валу. Перепланування території, яке передуює рекреаційному будівництву, також призводить до загального зниження рельєфу поверхні.

Література:

1. Буданов В.Н. К динамике берегов восточного Приазовья // Труды Инст. океанологии АН СССР. – 1957. – Т. 21. – С. 187 – 191.
2. Мамыкина В.А. Изменчивость современных процессов в береговой зоне Азовского моря // Изв. Всес. геог. об. - 1978. – Т. 1. – С. 134-145.
3. Сафьянов Г.А. Береговая зона океана в XX веке.– Москва: Мысль, 1978.– 263 с.

Гудоченко Н.

УРОК НА ТЕМУ «НАСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Активне краєзнавче дослідження своєї місцевості дає можливість навчитися не лише дивитися, а й бачити, не лише знати, а й розуміти. При вивченні географії України поряд з цілісним формуванням в учнів географічного образу України, як суверенної держави в кожен тему вводиться краєзнавчий матеріал, що сприяє кращому розумінню учнями природних, суспільних і економічних процесів та явищ як своєї області, так і інших регіонів України.

Вивчення курсу географії своєї області в школах значною мірою гальмується через відсутність необхідних підручників і посібників.

Під час вивчення теми „Населення Херсонської області ” матеріал, що тут вивчається характеризується великим динамізмом, постійними змінами кількісних показників населення, розвитку господарства, екологічної ситуації. Надзвичайно велике виховне і світоглядне значення має ця тема.

Аналізуючи програму 9 класу з географії у 7 розділ відводиться декілька уроків з вивчення економічної і соціальної географії своєї області. Яка в свою чергу розділяється за темами: Економічна і соціальна географія Херсонської області. ЕГП, природні умови і ресурси Херсонщини(1 год.); Населення і трудові ресурси Херсонської області(1год.); Господарство Херсонської області (1 год.)

Нами було розроблено і наведено урок.

Тема: Населення і трудові ресурси Херсонської області.

Мета: сформувати уявлення про особливості населення і його розміщення, про трудові ресурси Херсонської області; показати вплив населення на формування господарського комплексу області; закріпити матеріал про причини, що впливають на розселення населення.

Обладнання: карта населення України, політико–адміністративна карта України, політико-адміністративна карта Херсонської області, графік „Кількість населення Херсонщини”, діаграми ”Вікова структура населення Херсонської області”, контурні карти Херсонської області.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу , формування знань, умінь і навичок.

Методи і прийоми: репродуктивний, частково-пошуковий.

Структура уроку:

1. Організаційний момент – 1 хв.
2. Актуалізація опорних знань учнів – 7 хв.
3. Вивчення нового матеріалу – 30 хв.
4. Закріплення нових знань і вмінь учнів – 5 хв.
5. Домашнє завдання – 1 хв.
6. Підсумок уроку – 1 хв.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Вступне слово вчителя. Найбільше багатство держави, міста, школи, класу – це люди. Вивчення курсу географії рідного краю у 9-му класі починається з соціальної географії, яка вивчає населення (оголошення теми, запис на дошці).

Озвучення мети уроку(запис на дошці):за умови успішної роботи на уроці ви зможете:

- назвати кількість населення області;
- пояснити причини зменшення кількості жителів Херсонщини;
- визначити особливості розміщення населення;
- характеризувати віковий склад населення.

II. Актуалізація опорних знань

Запропонувати учням зіграти в гру „Найрозумніший”. Правила досить прості, хто відповість на найбільшу кількість запитань той – переможець. Отже, починаємо:

1. Що таке демографія?
2. Що таке густина населення?
3. Що таке діаспора?
4. Що таке еміграція?
5. Що таке імміграція?
6. Що таке вікова структура?
7. Що таке статеві структура?
8. Що таке природний приріст?
9. З яких показників складається природний приріст?

10. Що таке місто?
11. Що таке урбанізація?
12. Що таке субурбанізація?
13. Що таке агломерація?

По закінченню, обов'язкове, оголошення результатів гри і нагородження учасників(виставлення позитивних оцінок).

III. Вивчення нового матеріалу

Одним з найважливіших чинників, що впливають на формування господарського комплексу будь-якого регіону, населення (трудові ресурси).

Розглянемо особливості населення і його розміщення в Херсонській області, а також трудові ресурси регіону.

Бесіда.

За кількістю населення область займає 21 місце в Україні. Кількість населення Херсонської області становить(1117,1 тис. осіб) з них частка міського населення становить (682,0 тис. осіб), а сільського (435,1 тис. осіб).В процентному співвідношенні це близько (61%)міського населення і відповідно (39%) сільського.

Щільність населення в області низька – 41 особа на 1 км². Для порівняння в Україні вона складає 80 осіб на 1 км².

Ці показники постійно змінюються і нажаль в негативний бік *Що мається на увазі? Завдання:* Користуючись таблицею „Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту населення Херсонської області” визначити значення природного приросту.

Таблиця 3.1

Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту населення Херсонської області

Роки	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст
1995	10,8	15,1	х
1996	9,8	14,8	х
1997	9,7	14,3	х
1998	9,1	14,4	х
1999	8,6	14,9	х
2000	8,5	15,5	х
2001	8,3	15,6	х
2002	8,5	15,8	х
2003	9,1	15,8	х
2004	9,1	15,5	х
2005	9,0	16,2	х
2006	10,2	15,9	х

Давайте згадаємо причини негативних темпів відтворення населення. Чи можна вважати дані причини характерними для Херсонської області? Чому?

Завдання. Користуючись контурними картами Херсонської області виділити та проаналізувати кількість населення по таблиці ”Динаміка чисельності населення”.

Дайте відповіді на запитання: який рівень урбанізації в області?; яка кількість населення в містах (9 міст) і яка між ними різниця? Чому?

Динаміка чисельності населення

Міста	Кількість населення, тис. осіб	
	1989	2001
Херсон	395,6	367,2
Нова Каховка	79,8	74,6
Каховка	42,9	38,2
Берислав	61,4	55,9
Генічеськ	68,8	66,3
Гола Пристань	64,7	64,8
Скадовськ	50,2	50,1
Таврійськ	29,2	27,0
Цюрупинськ	71,5	72,3

По завершенню зробити певні висновки.

Розповідь вчителя. Систему розселення Херсонщини створюють 699 населених пунктів, з них 39 міських та 660 сільських. Міські населені пункти – це 9 міст та 30 селищ міського типу. Рівень урбанізації значно нижче середнього рівня урбанізації в Україні. Переважають середні і малі міста, розташовані вздовж Дніпра (вздовж перехрестя основних транспортних магістралей). Близько 2/3 міського населення сконцентровано в місті Херсоні, який разом з своїми містами-супутниками – Цюрупинському та Голою Пристанню утворює Херсонську міську агломерацію. Система міського розселення формується у пониззі Каховського водосховища – Нова Каховка, Таврійськ, Каховка, Берислав. Інші міста області – Скадовськ, Генічеськ.

За статевим складом населення області поділяється: чоловіки складають 46,7%, жінки – 53,3%.

Трудові ресурси складають трохи більше, ніж половину населення області. Нестабільність економічного становища, незадовільне матеріально-технічне постачання підприємств породжують неефективність багатьох виробництв, приводять до зростання чисельності безробітних. В свою чергу господарський комплекс області залежить від природних умов і наявних ресурсів (трудових в тому числі). Розвиток народногосподарських функцій міст, які входять до складу агломерації, що формується в зоні впливу великого міста (м. Херсон) в основному залежний від розвитку прилеглих міст-супутників.

IV. Закріплення нових знань і вмінь учнів

О. Довженко казав „За 20 з чимось довоєнних років в Україні не прибавилось населення, хоча стояла майже на першому місці в Європі по населенню. Зараз вона тяжко, коли не смертельно, поранена. Таких утрат, замовчаних через жахливу свою правду, не знав і не знає жодний народ світу. Мій час – край загибелі мого народу, дике поле Європи”.

Учні мають можливість, висловити свої думки з приводу цих слів. Треба висловити своє ставлення: згодні чи незгодні і чому?

V. Домашнє завдання

Прочитати конспект уроку. Читати підручник.

VI. Підсумок уроку

Отже, повторимо, що ми сьогодні дізналися нового.

Які причини впливають на розміщення населення?

Чи впливає населення (його кількість) на формування господарського комплексу Херсонської області?

Які зв'язки між населеними пунктами впливають на розселення населення

Література:

1. Географія Херсонщини: Навч. посібник. / Пилипенко І.О., Пальчикова Д.С., Єрмаков С.Л. та ін. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
2. Історія міст і сіл Української ССР. Херсонська область / Касьяненко О.Є. та ін. – Харків: Головна редакція УРЕ АН УРСР., 1972. – 820 с.
3. Пилипенко І.О., Мальчикова Д.С., Пилипенко В.Д. Методичні аспекти географічних досліджень з теми «Населення» // Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2006. – С. 41 – 48.

ДАВИДОВ О.В., МОКРА П.О.

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ КАСКАДУ ДНІПРОВСЬКИХ ВОДОСХОВИЩ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Вступ. Найбільшим впливом на рельєф поверхні України, у ХХ ст., стало спорудження Дніпровського каскаду водосховищ, ГЕС та захисних споруд. Внаслідок створення даного каскаду водосховищ в межах прилеглих територій відбулися значні зміни, насамперед зміни відбулися в межах берегової зони. Саме тому метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану берегової зони каскаду Дніпровських водосховищ. Для вирішення мети дослідження, перед нами були поставлені наступні задачі:

1. Дослідити історію створення каскаду Дніпровських водосховищ.
2. Проаналізувати вплив каскаду водосховищ на перетворення рельєфу прилеглих територій.
3. Визначити особливості розвитку берегової зони водосховищ на сучасному етапі.

Загальна частина. Створення каскаду Дніпровських водосховищ почалося в 1932 р., коли було створено Дніпровське водосховище (оз. ім. Леніна), а згодом були зведені Каховська (1955), Кременчуцька (1961), Дніпродзержинська (1963), Київська (1966) та Канівська (1973) гідроелектростанції та створені відповідні водосховища. За період з 1932 по 1973 рр. було затоплено 709,3 тис га земель, у тому числі 250,8 тис га сільськогосподарських угідь. Під водами водосховищ опинилися заплави Дніпра, нижніх частин його деяких приток, а також частково перша і подекуди друга надзаплавні тераси [1].

Заповнення водосховищ Дніпровського каскаду призвело до активізації багатьох негативних природно-техногенних процесів, зокрема абразійних, гравітаційних, суфозійно-карстових, дефляційних, підтоплення тощо.

Води *Київського водосховища* в 1964—1966 рр. затопили майже всю заплаву Дніпра нижче від впадіння р. Прип'ять, заплави пониззя Прип'яті та Тетерева і частково першу надзаплавну терасу. У вигляді островів та півостровів збереглися ділянки першої тераси, які часто вкриті сосновим